

FISCAL DECENTRALIZATION IN MACEDONIA AFTER THE TERRITORIAL DIVISION OF 1996: A CASE STUDY MUNICIPALITY OF TETOVO

Besnik FETAI

South East European University

Abstract

The achievement of local fiscal optimality in the municipality of Tetovo remains one of the most important challenges in fiscal and institutional management of local government. Harmonizing financial revenues and expenses in Tetovo municipality, as well as in other municipalities of the Republic of Macedonia, remains a significant challenge in local governance processes. This is due to the fact that the Republic of Macedonia is a state in transition with a fairly low level of economic development and a high degree of financial centralization, making sustainable local development difficult. Many municipalities struggle to meet even the basic needs of their citizens due to numerous financial constraints in fulfilling requirements for capital investments, education, culture, sports, etc. The significant disparity between local revenues and expenditures hinders the achievement of fiscal optimality, where financial revenues would cover local expenditures. Through our empirical work, we have arrived at the conclusion and confirmed the basic hypothesis that: Are VAT revenues at the optimal level? According to this model, we can conclude that the income from VAT, which is currently at 4%, is relatively low. To achieve an optimal income level to cover real local expenses, it is necessary to increase the VAT rate from 4% to 11.45% of the total income.

Keywords: fiscal decentralization, optimality, local self-government, VAT revenue

1. Introduction

The management of public institutions, particularly municipalities, primarily presents an economic challenge rather than a political one. This is due to the fact that leaders of local self-administration units are tasked with managing relevant institutions to meet the needs and demands of citizens. Given that the Republic of Macedonia is a country in transition with a low level of economic and social development, the demands and needs of citizens are comprehensive. These range from basic municipal infrastructure needs such as access to sufficient and quality drinking water, road infrastructure, sewage management systems, educational institutions, nurseries, to requirements for recreation, sports, and culture. Fulfilling these basic needs and requirements is extremely challenging due to the limited and unstable financial resources accumulated in the budget of the Municipality of Tetovo. Consequently, local financial resources are insufficient to cover the local expenses outlined in the municipal budget. Based on the aforementioned data, we can easily conclude that the main problem in the management of the Municipality of Tetovo is the lack of funds and sustainable financial resources needed to meet the demands and needs of citizens for a better quality of life.

Therefore, the motivation of this scientific paper lies in the fact that a local municipality was selected as the object of study. The paper analyzes various financial difficulties, including low levels of local tax collections, the financial inability to cover public expenditures, and insufficient government transfers, grants, block grants, etc. All these problems neglect and hinder continuous and sustainable local economic development.

Through this paper, we aim to identify all the shortcomings and deficiencies in the fiscal system and provide necessary recommendations for improvement. We will compare the fiscal systems of municipalities in developed countries, which have shown to be efficient and effective in achieving fiscal goals and objectives at the local level, and have a direct influence on local economic development. To prepare this work, fiscal data for the municipality of Tetovo were collected and analyzed. An econometric model was designed to determine the optimal fiscal level required for the municipality to adequately fulfill its obligations in covering local public expenses. Bearing in mind that the main problem in the financial management of the municipality of Tetovo pertains to the lack of financial means and stable resources, this paper is based on the research question of determining the optimal level of local income to cover planned local expenses in the basic budget without difficulty. Specifically, the research issue focuses on determining the optimal level of fiscal income within the first budget component covering expenses financed by the municipality's self-financing activities. Given that VAT revenues are among the most stable sources directly contributed to by citizens, it is appropriate that they receive their share through local self-government. Hence, the research question of this paper is: Are VAT revenues at the optimal level? This question will be empirically elaborated and argued in this paper. To answer the research question, the main hypothesis of this paper is presented as follows: 'The financial incomes at the local level are not at their optimal level; specifically, incomes from central level transfers in the name of VAT are at a very low level, and only their growth would ensure the optimal financial level. 'The current level of financial receipts in the Municipality of Tetovo is below the optimal level, leading to neglect in financing capital projects and improving citizens' living conditions. Achieving optimal fiscal levels requires stable financial resources. Analysis of the municipality's budget balance items reveals that the most durable and stable source of fiscal income is government transfers, which collect VAT income. VAT income is chosen as the most stable and equitable source, as citizens of Tetovo directly or indirectly participate in its collection. However, only a small percentage of the total collections from the previous year's VAT returns to municipalities in the form of transfers, indicating that Macedonia is still far from true fiscal decentralization. To ensure local fiscal optimality, it is essential to increase the VAT return to municipalities, as it is the only financial source that can contribute to the development and improvement of citizens' lives. The growth rate of these incomes will be empirically determined through the economic model presented in this paper.

Through the results obtained from this econometric model, municipal management will gain a clearer overview of financial delays and neglect that it has previously faced. Based on these analyses and the results of this study, the financial sector management staff will find it easier to design strategies and mechanisms to ensure the collection of sufficient financial resources, which can then easily cover public expenditures. Achieving the optimal level of collections also ensures the coverage of public expenditures, directly influencing local economic progress. This scientific paper will serve as a model for other municipalities in the wider region to conduct similar financial analyses.

2. Methodology for determining the distribution of VAT for municipalities

Regarding the methodology for the distribution of funds accumulated from the value-added tax (VAT) in municipalities, the general funds collected from VAT payments in the previous fiscal year in the municipalities of the Republic of Macedonia and the city of Skopje are distributed as follows: a constant part of 3,000,000 denars is allocated to all municipalities of the Republic of Macedonia and the city of Skopje, while the variable part is distributed among municipalities and the city of Skopje. Specifically, 88% of the variable part is

allocated to municipalities, and 12% to the city of Skopje. The distribution of the variable part of funds for municipalities in the Republic of Macedonia is based on the following criteria:

- 65% based on the proportion of their inhabitants to the total population of the Republic of Macedonia, excluding the city of Skopje, as per the latest census data released by the state statistics agency.
- 27% based on the proportion of their territorial area to the total land area of the Republic of Macedonia, excluding the city of Skopje, according to the municipal territorial division determined by responsible bodies such as the cadastre.
- 8% based on the proportion of municipalities with settlements to the total number of settlements in the Republic of Macedonia, excluding the city of Skopje, as per Article 11 of the law on the territorial organization of units for local self-administration in the Republic of Macedonia.

The formula by which these tools are distributed has the following form:

$$D_i = \frac{0,65 * EF_n}{BZ_n} * BZ_i + \frac{0,27 * EF_n}{P_n} * P_i + \frac{0,08 * EF_n}{BNM_n} * BNM_i$$

From where:

D_i – Represents the endowment allocated to the municipality.

EF_n – Represents the total variable amount of funds dedicated for distribution across municipalities.

BZ_n – Represents the total number of inhabitants of the Republic of Macedonia, excluding the city of Skopje, according to the latest census data released by the state statistics agency.

BZ_i – Represents the number of inhabitants of the respective municipality for which the grant is distributed, based on the latest census data released by the state statistics agency.

P_n – Represents the territorial surface area of the Republic of Macedonia, excluding the city of Skopje, according to the latest census data released by the state statistics agency.

P_i – Represents the territorial surface of the respective municipality for which grants are distributed, in accordance with the data of the last census of the population of Macedonia, announced by the state statistics agency.

BNM_n – Represents the number of settlements in the Republic of Macedonia without the city of Skopje in accordance with Article 11 of the Law on Territorial Organization of Local Self-Government Units in the Republic of Macedonia.

BNM_i – Represents the number of settlements of the respective municipality for which the distribution of subsidies is carried out, in accordance with Article 11 of the Law on Territorial Organization of Local Self-Government Units in the Republic of Macedonia.

Based on the data published by the Public Revenue Office of the Republic of Macedonia, the amount of income collected as income from taxes in the Republic of Macedonia for 2012 was in the amount of MKD 97,969,257,020.00 with this structure:

Table 1 - Income in the Republic of Macedonia

%	Description	Value in denars
39.27%	Value added tax	38,472,527,231.75
28.33%	Pension and disability insurance contributions	27,754,690,513.77
17.14%	Health insurance contributions	16,791,930,653.23
9.75%	Personal tax	9,552,002,559.45
3.73%	Tax on profit	3,654,253,286.85
1.78%	Contributions for unemployment insurance	1,743,852,774.96

Source: Author's own calculation

Referring to these data and the methodology for the distribution of VAT funds as government transfers from the central to the local level, it is observed that only 4% of the total funds accumulated from VAT will be distributed among the municipalities. This distribution occurs even with the above-mentioned methodology, as determined by the data:

$$EFn = ?$$

$$EFn = \frac{4}{100} * Total\ VAT$$

$$EFn = 0,04 * 38.472.527.231,75$$

$$EFn = 1,538,901,089.27$$

Referring to the methodology that the constant part is upfront in the amount of 3,000,000.00 denars for each municipality, then for EFn we have:

Constant for all municipalities of Macedonia 3.000.000,00

$$K = 85 \times 3.000.000,00 = 255.000.000,00$$

$$EFn = 1.538.901.089.27 - 255.000.000,00$$

$$EFn = 1.283.901.089,27$$

for the entire Republic of Macedonia and the city of Skopje, based on the proportion, 88% of these funds belong to all municipalities of Macedonia without the city and municipalities of Skopje, while 12% belong to Skopje and its municipalities, from this:

$$EFn = \frac{88}{100} \times 1.283.901.089,27 = 1,129,832,958.55$$

Referring to the data for the municipality of Tetova, we have:

$$EFn - 1.129.832.958,55$$

$$BZN - 1.515.621$$

$$Bzi - 86.580$$

$$Pn - 2.436.849$$

$$Pi - 26.185$$

$$BNMn - 1.715$$

$$BNMi - 20$$

From the formula we have:

$$D_i = \frac{0,65 * EFn}{BZn} * BZi + \frac{0,27 * EFn}{Pn} * Pi + \frac{0,08 * EFn}{BNMn} * BNMi$$

$$D_i = \frac{0,65 * 1.129.832.958,55}{1.515.621} * 86.580 + \frac{0,27 * 1.129.832.958,55}{2.436.849} * 26.185$$

$$+ \frac{0,08 * 1.129.832.958,55}{1.715} * 20$$

$$D_i = 41.957.789,73 + 3.278.385,36 + 1.054.212,44 = 46.290.387,53$$

Constant - 3.000.000,00

$$D_i = 46.290.387,53 + 3.000.000,00 = 49.290.387,53 \text{ denars for 1 year}$$

(For details you can see the Appendix II of this paper)

The following table shows the income per capita from VAT in some municipalities in Macedonia.

Table 2 - income per capita from VAT in some municipalities in Macedonia

No	Municipality	Inhabitants	Area	Settlements	Subsidy from VAT	Income per inhabitant
	Bitola	95385	78716	66	62,542,338	655.68
	Novaci	3549	75268	41	16,300,921	4,593.00
	Vrapčište	25399	15840	15	18,078,301	711.77
	Gostivar	81042	51396	35	50,540,379	623.63
	Kumanovo	105484	50922	48	63,007,689	597.32
	Prilep	76768	119831	59	58,300,147	759.43
	Struga	63376	48565	51	42,470,394	670.13
	Strumica	54676	32149	25	34,830,628	637.04
	Studeničani	17246	27579	19	15,808,463	916.65
	Tetovo	86580	26185	20	49,277,421	569.15
	Štip	47796	58285	44	35,769,980	748.39

Source: Author's own calculation

The average revenue from VAT subsidies at the state level is

$$\bar{X} = \frac{\sum X_i}{n} = \frac{101.968,62}{74} = 1.377,95$$

Based on the table above, it's evident that there is a significant disparity in per capita income among various municipalities. For instance, the municipality of Tetovo, at the national level, collects the lowest amount per capita, only 569.15 denars per resident. In contrast, the municipality of Novaci collects 4,593.00 denars per capita, almost 8 times more than Tetovo. This disparity can be attributed primarily to the distribution formula and methodology, where municipalities with larger land area and more settlements tend to collect more income per capita. Additionally, the constant part of the VAT distributed among municipalities contributes to this discrepancy. Referring to the data from the VAT distribution table (Appendix I) for the year 2012 and calculating the ratio between municipality income and the number of inhabitants, we can determine the following variables:

- Maximum, minimum, average, coefficient of variation and standard deviation.

Based on these data, we note that the maximum income from VAT per resident for 2012 is:

Max – 4,593.10 denars and it is owned by the municipality of Novaci.

Min – 569.15 denars is received by the Municipality of Tetova

Average – 1,377.95 denars, and this is the level of municipalities such as Kratovo, Centar Zhupa, etc.

Based on these data, we note that the municipality of Tetovo, compared to the average income at the central level, collects:

$$\% - 569,15 + 569,15 \times \frac{X}{100} = \text{Average}$$

$$\% - 569,15 + \frac{569,15 X}{100} = 1.377.95$$

$$\% - \frac{569,15 X}{100} = 1.377,95 - 569,15$$

$$\% - 569,15X = 808,80$$

$$\% - X = \frac{808,80}{569,15}$$

% - X=1,420 or expressed in % $1,420 \times 100 = 142,00\%$

Based on these data, the municipality of Tetovo collects 142% less income per capita than the average income per capita in all the municipalities of the Republic of Macedonia. Whereas the municipality that collects more income per capita, that of Novaci collects for:

$$\begin{aligned} \text{mes} + \text{mes} \times \frac{X}{100} &= 4.593,10 \\ 1.377,95 + \frac{1.377,95X}{100} &= 4.593,10 \\ 1.377,95X &= (4.593,10 - 1.377,95) \times 100 \\ X &= \frac{321.515,00}{1.377,95} \\ X &= 233,33\% \end{aligned}$$

Based on this data, we conclude that the municipality of Novaci, a rural area with approximately 3,550 inhabitants, manages to collect 233.33% more income per inhabitant from government transfers in the form of value-added tax compared to the average income per inhabitant in the entire Republic of Macedonia. This distribution appears discriminatory and unfair to municipalities with a higher population density relative to their territorial size and number of settlements. In particular, this situation results in Tetovo being the municipality with the lowest income per inhabitant, collecting 142% less income than the national average from VAT transfers at the central level.

If we refer to (Appendix IV) of this paper, in this situation of the distribution of financial means on behalf of VAT, we have other coefficients.

Table 3

The arithmetic average	1,377.95
Average avoidance	0.00437
Variance	657,690.75
Standard deviation	810.98
Coefficient of variance	0.59

Source: Author's own calculation

3. Designing the econometric model

To design an econometric model that determines the optimal level of income needed to cover local expenses in the municipality of Tetovo, we must first evaluate the expenses covered by the municipality's self-financing activity, based on the categorization of local expenses outlined above. Referring to the data from the final account for the fiscal year 2012, the local expenses for this fiscal year have the following structure:

Table 4-The structure of expenses in the municipality of Tetovo

No.	Output category	Budget expenditures
1	General public services	147,760,654.00
2	Economic Activity	130,414,496.50
3	Housing, communal services in the community and public hygiene	56,218,398.50
4	Recreation and culture	4,311,365.00
5	Fire protection	18,145,269.50

6	Elementary education	292,451.00
7	Secondary Education	7,925,547.00
8	Foster care of children	2,248,789.00
9	Total	367,316,970.50

Source: Calculation by the author

To assess whether these expenses have been implemented according to the planned quotas and whether public needs have been met, it is important to determine the ratio between the total budget planned and implemented for the respective fiscal year. Based on the data from the municipality's budget and final account, we have:

Table 5 -Comparison between the planned and implemented budget in the municipality of Tetovo

Planned budget	1,721,725,739.00
Implemented budget	1,237,015,403.50
Own tools	367,316,970.50
Block grants	869,698,433.00
Report	0.72
Financial shortage	28%
Adaptation coefficient	1.28

Source: Author's own calculation

Based on the table, we note that during the fiscal year 2012, the Municipality of Tetovo planned to have financial collections in the amount of 1,721,725,793.00 denars. However, it managed to collect only 1,237,015,403.50 denars, of which 367,316,970.50 denars were accumulated from self-financing activities, while 869,698,433.00 denars were accumulated as government transfers on behalf of dedicated block grants. The ratio between what was planned and what was implemented is:

$$R = \frac{1.237.015.403,50}{1.721.725.739,00} = 0,72 = 72 \%$$

In this context, the ratio of 0.72 indicates that the Municipality of Tetovo achieved 72% of its budget planning for this fiscal year. Consequently, the municipality experienced a financial deficit of 28%, implying that the implemented expenses were below their optimal level by 28%. To bridge this gap and achieve the optimal level of expenses, all municipal expenses for this fiscal year must be multiplied by the adjustment coefficient, which is:

$$K_p = 1 + \left(1 - \frac{R}{100}\right) = 1 + \left(1 - \frac{72}{100}\right) = 1 + (1-0,72) = 1 + 0,28$$

$$K_p = 1,28$$

Table 6-Expenditure adaptation coefficient K_p

Output category	Budget expenses	K_p	Real need for expenditures
General public services	147,760,654.00	1.28	189,355,278.10
Economic Activities	130,414,496.50	1.28	167,126,177.26
Housing, communal services in the community and public hygiene	56,218,398.50	1.28	72,043,877.68
Recreation and culture	4,311,365.00	1.28	5,525,014.25
Fire protection	18,145,269.50	1.28	23,253,162.86
Elementary education	292,451.00	1.28	374,775.96
Secondary education	7,925,547.00	1.28	10,156,588.48
Foster care of children	2,248,789.00	1.28	2,881,823.10
Total	367,316,970.50		470,716,697.70

Source: Author's own calculation

Based on the data retrieved from the adjustment report, we observe a shortfall in financial resources, indicated by the disparity between the actual expenses and the budgeted expenses. This shortfall amounts to 103,399,727.20 denars (470,716,697.70 - 367,316,970.50 denars). This deficit of approximately 103.4 million denars represents the actual financial gap that needs to be addressed for the expenses and income of the Municipality of Tetovo to reach an optimal level. In other words, it signifies the point at which the municipality would be able to cover its expenses without difficulty. Considering the available data and balance sheet items, it becomes evident that the only viable means of addressing this deficit is through financial transfers from the central level, particularly through an increase in the distribution coefficient of VAT revenues allocated to municipalities.

If we refer to the VAT formula in the specific case for the municipality of Tetovo, D_i should be calculated for 103,399,727.20, from which in the specific case we have;

$$D_i = 49.277.421,00 \text{ tani } D_i = 49.277.421,00 + 103.399.727,00$$

$$D_i = 152.677.148,00 \text{ denars.}$$

4. Determination of the rate of return from VAT in municipalities from the central level

If we return to the basic formula we have:

$$D_i = \frac{0,65 * EF_n}{BZ_n} * BZ_i + \frac{0,27 * EF_n}{P_n} * P_i + \frac{0,08 * EF_n}{BNM_n} * BNM_i$$

if these variables are replaced we have, bearing in mind that D_i represents the income from VAT in which both the variable and the constant components are incorporated, from there to find EF_n on which we will calculate the total income we have:

$$D_i = 152.677.148,00 - \text{Constant}$$

$$D_i = 152.677.148,00 - 3.000.000,00$$

$$D_i = 149.677.148,00 \text{ denars.}$$

$$149.677.148,00 = \frac{0,65 * EFn}{1.515.621} * 86.580 + \frac{0,27 * EFn}{2.436.849} * 26.185 + \frac{0,08 * EFn}{1.715} * 20$$

$$149.677.148,00 = \frac{56.277,00 EFn}{1.515.621} + \frac{7.069,95 EFn}{2.436.849} + \frac{1,60 EFn}{1.715}$$

$$149.677.148,00 = \frac{90.483,40 EFn + 7.069,95 EFn + 2.273,45 EFn}{2.436.849}$$

$$149.677.148,00 = \frac{99.826,80 EFn}{2.436.849}$$

$$99.826,80 EFn = 2.436.849 \times 149.677.148,00$$

$$EFn = \frac{372.051.155.426.652,00}{99.826,80}$$

$$EFn = 3.653.734.289,32 \text{ denars,}$$

This represents the total value within the variable component that is distributed to all the municipalities of the Republic of Macedonia without the municipalities of the City of Skopje and the city of Skopje itself. Bearing in mind that the constitution for municipalities without the city of Skopje is:

$$K = 74 \times 3.000.000,00 = 222.000.000,00$$

The total value which is distributed to the municipalities as V_k is:

$$V_k = EFn + K$$

$$V_k = 3.653.734.289,32 + 222.000.000,00 = 3.875.734.289,32$$

The total value that is distributed to the municipalities from the central level, referring to the VAT distribution methodology, represents 88% of V_k while 12% is distributed to the municipalities of the city of Skopje together with Skopje as V_s .

The total value of VAT V_p represents:

$$V_p = V_k + V_s \text{ from where}$$

$$V_p = \frac{V_k}{88}$$

$$V_p = \frac{V_k}{0,88}$$

$$V_p = \frac{3.875.734.289,32}{0,88}$$

$$V_p = 4.404.243.510,59$$

In order to determine the rate of return or distribution of VAT from the central level as N_k from the total, N_k represents the ratio between the total value determined and the value accumulated in the previous fiscal year, from there:

$$N_k = \frac{V_p}{TVSH} \times 100$$

$$N_k = \frac{4.404.243.510,59}{38.472.527.231,75} \times 100$$

$$N_k = 11.45 \%$$

In such fiscal conditions, for the Municipality of Tetovo to adequately cover its expenses, it becomes imperative for the government to revise the VAT return rate. Currently set at 4%,

this rate would need to be raised to at least 11.45% to enable the municipality to cover its expenses without difficulty.

If the government decides to increase the VAT return rate for municipalities from the current 4% to 11.45%, it would lead to a change in the income per resident structure and all the coefficients previously calculated. In this scenario, we would have:

Table 7- Calculations by the author himself (for details, see Appendix V)

The arithmetic average	3,627.00
Average avoidance	2,249.05036
Variance	9,085,775.59
Standard Deviation	3,014.26
Coefficient of variance	0.83

4.1. Interpretation of results: Based on the preliminary assessments conducted to evaluate the fiscal capacity and actual spending needs during the fiscal year 2012, it was found that the municipal administration only managed to cover about 72% of the planned expenses within the total budget. This resulted in a general financial shortfall of approximately 28% in covering local expenses. Referring to these findings, the adjustment coefficient for local expenses in the final account was determined to be 1.28, indicating that the actual expenses for the year fell short by nearly 28%. To address this shortfall and achieve optimal spending levels, the implemented expenses must be multiplied by the adjustment coefficient. After calculations, it was concluded that the actual expenditure needs under optimal conditions exceeded the implemented expenses by nearly 28%. To compensate for this financial shortfall, the municipality relies primarily on government transfers allocated to cover local expenses. However, one-time transfers from the central level may not suffice, as the shortfall appears continuously from year to year. The most stable and viable source to cover this fiscal gap is through VAT revenues allocated to municipalities as government transfers. Despite being primarily accumulated from businesses and economic activities, municipalities contribute directly to filling the state coffers through residents and the business sector. Hence, distributing only 4% of these funds to municipalities seems unfair. Based on the measurements conducted in this paper, achieving fiscal optimality—where local expenses financed by the municipal budget reach their optimal level—would require increasing the VAT return rate from the central level, from the current 4% to a minimum of 11.45%. This rate was calculated for the fiscal year 2012 for the municipality of Tetovo and all other municipalities at the central level. If the government were to approve and implement such a decision for the distribution of financial resources, municipalities would be better equipped to fulfill citizen obligations and needs, contributing to increased fiscal decentralization in practice.

5. Conclusion

The achievement of local fiscal optimality in the municipality of Tetovo remains a significant challenge in fiscal and institutional management at the local level. Harmonizing financial revenues and expenses not only in Tetovo but also in other municipalities across the Republic of Macedonia presents a major obstacle in local governance processes.

The Republic of Macedonia, being a state in transition with a relatively low level of economic development and a high degree of financial centralization, faces significant hurdles in enabling sustainable local development. As a result, most municipalities struggle to meet

even the basic needs of citizens due to numerous financial shortages, hindering investments in critical areas such as capital projects, education, culture, and sports.

The substantial disparity between local revenues and expenditures prevents the achievement of fiscal optimality, where financial revenues would fully cover local expenditures. Through empirical analysis conducted in this study, we have validated the fundamental hypothesis that:

This revised version maintains the original message while enhancing clarity and readability

Hypothesis (H1/1): The financial revenues at the local level are currently suboptimal, particularly the revenues from central-level transfers attributed to VAT, which are notably low. Only an increase in these revenues would ensure the attainment of an optimal financial level.

Based on the model presented, it is evident that the current VAT income rate of 4% is insufficient. To achieve an optimal income level capable of covering genuine local expenses, an adjustment of the VAT rate from 4% to 11.45% of the total income is necessary.

Implementing these recommendations in the local management system is essential for reaching the optimal fiscal level:

- Enhancing and developing inter-institutional cooperation between the two levels of government could lead to an increase in VAT income from 4% to 11.45%.
- Increasing citizens' trust in municipal institutions can encourage voluntary payment of obligations and liabilities
- Creation of institutional mechanisms for revenue collection at optimal levels.
- Efficient and effective management of local public revenues.
- Determining the real needs for spending based on economic and development factors, through sub-sectoral cooperation and civil society.
- The establishment and development of private-public partnership through cross-sectoral cooperation, the business sector, NGOs, various cultural and commercial associations, etc.
- Development of fiscal decentralization through the allocation of sustainable financial resources at the local level.
- Redesigning the methodology of government transfers by allocating more financial income from the central level to the local level.
- Redefining local expenses with a tendency to minimize unproductive expenses.

References

- [1]. Atanasovski, Zhivko (2004), "Javni Financii", Ekonomski fakultet – Skopje.
- [2]. Atanasovski, Zhivko; Bogoev, Ksente (1994), "Danocniot system na makedonija", Teoriski i praktichni aspekti, Mislra, Skopje.
- [3]. Rossen, Harvey S (2002), "Publik Finance" 6th edition, McGraë-Hill Irëin.
- [4]. Leccisotti, Mario (2000), "Leksione të shkencës së Financave", Botimi I pare, Elite Tiranë.
- [5]. Johan, Mikesel (2003), "Fiskal Administration", sixth edition, Indiana University.
- [6]. Luigi Bernardi and Paola Profeta (Hardcover - Nov. 19, 2003)
- [7]. Tax Systems and Tax Reforms in Europe (Routledge Studies in the Modern World Economy)
- [8]. Ken Messere (Hardcover - Apr. 8, 1999)The Tax System in Industrialized Countries
- [9]. Luigi Bernardi, Mark Chandler, and Luca Gandullia (Hardcover - Apr. 19, 2005)Tax Systems and Tax Reforms in Neë EU Member States (Routledge Studies in the Modern World Economy)
- [10]. John Creedy (Hardcover - June 1996)Fiscal Policy and Social Welfare: An Analysis of Alternative Tax and Transfer Systems
- [11]. C. T. Sandford (Paperback - Sept. 18, 2000) Why Tax Systems Differ: A Comparative Study of the Political Economy of Taxation
- [12]. C. J. Platt (Paperback - Jan. 1985)
- [13]. Tax Systems of Eastern Europe: A Guide for Business and the Professions

- [14]. Bernardi, L. Bernardi, and J. Oëns (Paperback - Apr. 22, 1994) Tax Systems in North Africa and European Countries
- [15]. Pradeep K Mitra (Unknoën Binding - 2003) Tax system in transition (Policy research ëorking paper)
- [16]. Jonathan Gruber (Hardcover - Dec. 29, 2009) Public Finance and Public Policy
- [17]. Arye L. Hillman (Paperback - Apr. 6, 2009) Public Finance and Public Policy: Responsibilities and Limitations of Government
- [18]. E. R. Yescombe (Hardcover - May 1, 2007) Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance
- [19]. James M. Buchanan and Richard A. Musgrave (Hardcover - Oct. 22, 1999) Public Finance and Public Choice: Tëo Contrasting Visions of the State (CESifo Book Series)
- [20]. Runar Brannlund and Ing-Marie Gren Hardcover (Feb. 1999) Green Taxes: Economic Theory and Empirical Evidence from Scandinavia (Neë Horizons in Environmental Economics)
- [21]. Željko Ševic, Editor Fiscal decentralization and grant transfers in transition countries : a critical perspective
- [22]. Osmani, Rufi Efektet e reformave tatimore në performancën e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme në komunën e Tetovës dhe të Gostivarit
- [23]. Branislav Stipanovic: Local government finance system and fiscal equalization in the Republic of Serbia, The Fiscal decentralization initiative for Central and Eastern Europe
- [24]. Fiscal Decentralization Indicators: South East Europe, Netëork of Associations of Local Authorities os South East Europe, 2010
- [25]. Fiscal Decentralization Indicators: South East Europe, Netëork of Associations of Local Authorities os South East Europe, 2011
- [26]. Local government revenue trends in Albania, An analysis of local revenues for the period 2000-2009. Discussion Paper, Ornela Shapo(Këmbora); Silvana Meko, Fran Brahimi, USAID, 2009
- [27]. Tony Levitas, Too Much of a Good Thing? Oën Revenues and the Political Economy of Intergovernmental Finance Reform: The Albanian Case, Urban Institute Center on International Development and Governance, Èashington D.C., 2011
- [28]. Žan Oplotnik & Mateja Finžgar: EU Member states and fiscal decentralization-empirical comparision, Innovative Issues and Approaches in Social Sciences, Vol. 6, No. 3, Septmber 2013, Slovenia
- [29]. Konjhodžić Halid & Šuman Tolić Meri, Fiscal Decentralization in Croatia-Reform process or political rhetoric, Ekonomska Misao i Praksa, 2009
- [30]. Jan Èerner, Laurent Guihery and Ognjen Djukic, Fiscal Federalism in Bosnia and Hercegovina: Ten years after the Daytona Treatment and still not a steady condition, 2006
- [31]. The Èorld Bank, Poverty Reduction and Economic Management Unit South East Europe Country Unit, *Serbia: Municipal Finances and Expenditures Revieë*, 2013
- [32]. *Alexander Kalb*: The Impact of Intergovernmental Grants on Cost Efficiency: Theory and Evidence from German Municipalities, Economic Analysis & Policy, Vol. 40 No. 1, March 2010
- [33]. Financing Local Government, Economic & Environment Science and Parliamentary Affairs teams Library & Research Service, 2010
- [34]. Ligji për financimin e njësive për vetadministrimin loka “fl. Zyrtare 2004”
- [35]. Ligji i qeverisjes lokale “Fl. Zyrtare nr. 5/2002”
- [36]. Buxheti i komunës së Tetovës 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011

DECENTRALIZIMI FISKAL NË MAQEDONI PAS NDARJES TERITORIALE TË VITIT 1996: RAST STUDIMI KOMUNA E TETOVËS

Besnik FETAI

Universiteti i Evropës Juglindore

Abstrakt

Aritja e optimalitetit fiskal lokal në komunën e Tetovës edhe sot mbetet një ndër sfidat më të rëndësishme në menaxhimin fiskal dhe institucional të pushtetit vendor. Harmonizimi i të ardhurave dhe shpenzimeve financiare në komunën e Tetovës por edhe të komunave tjera të Republikës së Maqedonisë mbetet një nga sfidat kryesore në proceset e qeverisjes lokale, nga vetë fakti se Republika e Maqedonisë si një shtet në tranzicion dhe me një shkallë mjaftë të ulët të zhvillimit ekonomik, dhe shkallë të lartë të centralizimit financiar pamundëson zhvillimin e qëndrueshëm lokal. Shumica e komunave nuk arrijnë t'i plotësojnë as nevojat elementare të qytetarëve, nga shkaku se kanë mungesa të shumta financiare për plotsimin e kërkesave reale për investime kapitale, investime në arsim, kulturë, sport etj. Kjo disbalancë e madhë në mesë të të ardhurave dhe shpenzimeve lokale e bën të pamundur arrijen e optimalitetit fiskal si pikë në të cilën të ardhurat financiare do t'i mbulonin shpenzimet lokale. Në këtë punim në mënyrë empirike aritëm në konstatim dhe të vërtetojmë hipotezën bazë se: A janë të ardhurat nga TVSh-ja në nivelin optimal? Nëpërmjet këtyre modeli aritëm të konstatojmë se të ardhurat nga TVSh-ja që sot janë 4 % janë në nivel të ulët dhe ritja e tyre është e domosdoshme edhe atë nga 4% në 11,45% nga të ardhurat e përgjithshme, që të kemi nivel optimal të të ardhurave për mbulimin e shpenzimeve reale lokale.

Flalët kyçe: decentralizimi fiskal, optimaliteti, vetëqeverisja lokale, RMV

1. Hyrje

Menaxhimi i institucioneve publike gjegjësisht komunave para së gjithash paraqet një sfidë të karakterit ekonomik se sa atë politik, duke iu referuar faktit se udhëheqësit e njësisve të vetadministrimit lokal janë të përzgjedhurit për të menaxhuar institucionet përkatëse me qëllim të plotësimit të nevojave dhe kërkesave të qytetarëve. Duke pasur parasysh se Republika e Maqedonisë është një vend në tranzicion me një nivel të ulët të zhvillimit ekonomik shoqëror, kërkesat dhe nevojat e qytetarëve janë të gjithanshme duke filluar nga nevojat më elementare të infrastrukturës komunale siç janë: uij i mjaftueshëm dhe cilësor për pije, infrastruktura rrugore, sistemi i menaxhimit me ujrat e zeza apo kanalizimet atmosferike dhe fekale, kushtet e vështira nëpër institucionet arsimore, çerdhet e deri te kërkesat për rekreacion, sport, kulturë etj. Plotësimi i këtyre nevojave dhe kërkesave që për nga natyra e tyre janë elementare është shumë vështirë të përmbushen nga fakti se burimet financiare që akumulohen në buxhetin e komunës së Tetovës janë të kufizuara dhe të paqëndrueshme, duke bërë që burimet financiare lokale të mos arrijnë të mbulojnë shpenzimet lokale të parapara në buxhetin komunal. Andaj duke iu referuar të dhënave të lartpërmendura fare lehtë mund të arrijmë në konstatimin se problemi kryesorë në menaxhimin e komunës së Tetovës është mungesa e mjeteve dhe burimeve të qëndrueshme financiare me të cilat pa problem do të arinte të mbulojë harxhimet dhe shpenzimet lokale, duke përmbushur kërkesat dhe nevojat e qytetarëve për një jetë sa më të mirë.

Andaj, motivimi i këtij punimi shkencorë qëndron në faktin se si objekt studimi është marrë një komunë lokale, në të cilën analizohen vështirësitë financiare, mungesa e nivelit të ulët të arkëtimit të taksave lokale, pamundësia financiare e mbulimit të harxhimeve publike, niveli i ulët i transfereve qeveritare, dotacioneve, blok dotacioneve etj. Të gjithë këto probleme të lartpërmendura neglizhojnë dhe pamundësojnë zhvillimin e vazhdueshëm dhe të qëndrueshëm lokal ekonomik. Nëpërmjet këtij punimi do mundohemi ti identifikojmë të gjitha mangësitë

dhe ngecjet e sistemit fiskal, duke dhënë edhe rekomandimet të nevojshme për përmirësimin e të njëjtave, duke bërë krahasimin me sistemet fiskale të komunave të shteteve të zhvilluara të cilat janë treguar mjaft efikase dhe efektive në realizimin e qëllimeve dhe objektivave fiskale në nivel lokal, të cilat kanë një influencë të drejtpërdrejtë në zhvillimin ekonomik lokal.

Për përgatitjen e këtij punimi është bërë grumbullimi, mbledhja e të dhënave fiskale për komunën e Tetovës, nga të cilat është dizajnuar modeli ekonometrik, me anë të të cilit është përcaktuar se cili do të jetë niveli optimal fiskal, në mënyrë që komuna lirshëm të kryej obligimet e veta, në procesin e mbulimit të shpenzimeve lokale publike.

Duke pasur parasysh se problemi kryesorë që paraqitet në sferën e menaxhimit financiar në komunën e Tetovës ka të bëjë me mungesën e mjeteve financiare dhe burimeve të qëndrueshme financiare. Pyetja hulumtuese mbi të cilën ndërtohet ky punim ka të bëjë me përcaktimin e nivelit optimal të të ardhurave lokale, të cilat pa problem do t'i mbulonin shpenzimet lokale të planifikuara nga buxheti bazë. Për më tepër, çështja hulumtuese e këtij punimi i dedikohet kryesisht përcaktimit të nivelit optimal të të ardhurave fiskale në kuadër të komponentës së parë buxhetore që ndërtohen shpenzimet komunale që mbulohe nga aktiviteti vetëfinancues i komunës. Duke iu referuar faktit se të ardhurat nga TVSh-ja janë një ndër burimet më qëndrueshme ku dhe qytetarët kontribuojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë në akumulimin e këtyre të ardhurave, është e drejtë që të marrin pjesën që u takon nëpërmjet vetëqeverisjes lokale. Duke u nisur nga ky fakt pyetja hulumtuese e këtij punimi është se: A janë të ardhurat nga TVSh-ja në nivelin optimal? Përgjigjen e kësaj pyetje do ta shtjellojmë dhe argumentojmë në mënyrë empirike në këtë punim. Si rjedhojë, për t'i dhënë përgjegje pyetjes hulumtuese shtrohet hipoteza kryesore mbi të cilën ndërtohet ky punim si vijojnë: Të ardhurat financiare në nivel lokal nuk janë në nivelin optimal të tyre, gjegjësisht të ardhurat nga transferet e nivelit të qendror në emer të TVSH-së janë në nivelin shumë të ulët dhe vetëm ritja e këtyre të ardhurave do të siguronte nivelin optimal financiar.

Niveli aktual i arkëtimeve financiare në komunën e Tetovës është nën nivelin optimal çka shkakton neglizhencë në procesin e financimit të projekteve kapitale, dhe përmirësimin e kushteve dhe jetesës së qytetarëve. Në kushte të këtilla që të arrihet niveli optimal fiskal është e nevojshme të sigurohen burime të qëndrueshme financiare. Në bazë të analizës së zërave bilancor të buxhetit të komunës vërejmë se si burim më i qëndrueshëm dhe më stabil i cili mund të sigurojë të ardhura fiskale janë të ardhurat nga transferi qeveritar që ndërtohen të ardhurat nga TVSH-ja. Pikërisht të ardhurat nga TVSH-ja janë përzgjedhur si burim më stabil dhe më i drejtë nga fakti se në procesin e grumbullimit të të ardhurave nga TVSH-ja, qytetarët e Tetovës qoftë drejtpërdrejt apo në mënyrë indirekte janë participues në grumbullimin e tyre. Duke pasur parasysh faktin se vetëm 4 % nga totali i arkëtimeve nga viti paraprak në emer të tatimit të vlerës së shtuar që arkëtohen, shteti ua kthen komunave në formë të transfereve, tregon se Maqedonia është ende larg decentralizimit të mirëfillt fiskal. Për të siguruar një optimalitet fiskal lokal është e patjetërsueshme që niveli i kthimit të TVSH-së komunave të rritet, pasi është i vetmi burim financiar që mund të ndimojë në zhvillimin dhe përmirësimin e jetës së qytetarëve. Shkalla e rritjes së këtyre të ardhurave në mënyrë empirike do përcaktohet nëpërmjet modelit ekonomik të këtij punimi.

Nëpërmjet rezultateve të fituara nga ky model ekonometrik, menaxhmenti komunal do të ketë një pasqyrë shumë më të qartë të ngecjeve dhe neglizhencave financiare, me të cilat është ballafaquar paraprakisht. Në bazë të këtyre analizave dhe rezultateve të arritura nga ky studim, staf i menaxhues i sektorit financiar, do ta ketë më lehtë hartimin e strategjive dhe mekanizmave me të cilat do sigurojë arkëtimin e mjaftueshëm të mjeteve financiare, me të cilat pa vështirësi do mbulonte harxhimet publike. Arritja e nivelit optimal të arkëtimeve

siguron edhe mbulimin e harxhimeve publike e cila influencon në mënyrë të drejtpërdrejt edhe progresin ekonomik lokal.

Ky punim shkencorë do shërbejë edhe si model edhe për komunat tjera në rajon e më gjërë, për të bërë analiza të ngjajshme financiare.

2. Metodologjia e përcaktimit të shpërndarjes së TVSH-së për komunat

Duke iu referuar metodologjisë mbi shpërndarjen e mjeteve të akumuluar nga tatimi i vlerës së shtuar nëpër komuna, arkëtimi i mjeteve të përgjithshme nga tatimi i vlerës së shtuar të paguara në vitin fiskal paraprak, në komunat e Republikës së Maqedonisë, komunat në qytetin e Shkupit dhe qyteti i Shkupit shpërndahen me një pjesë konstante nga 3,000,000 denarë për të gjithë komunat e Republikës së Maqedonisë, komunat e qytetit të Shkupit dhe qytetin e Shkupit dhe pjesën variabile e cila shpërndahet nëpër komuna në vlerën e 88% kurse për komunat e qytetit të Shkupit dhe qytetin e Shkupit në vlerë prej 12%.

Pjesa e ndryshueshme apo variabile e mjeteve për komunat e Republikës së Maqedonisë shpërndahet në bazë të këtyre kriteriumeve:

- 65% në bazë të pjesëmarrjes së banorëve të tyre në numrin e përgjithshëm të banorëve të Republikës së Maqedonisë, pa qytetin e Shkupit në përputhje me të dhënat e regjistrimit të fundit mbi popullsinë e shpallur nga Enti Shtetëror i statistikës.
- 27% nga participimi i tyre në sipërfaqen e përgjithshme teritoriale të Republikës së Maqedonisë pa qytetin e Shkupit, në përputhje me ndarjen teritoriale komunale nga organet gjegjëse siç është katastra.
- 8% nga participimi i komunave me vendbanime në numrin e përgjithshëm të vendbanimeve në Republikën e Maqedonisë pa qytetin e Shkupit, në përputhje me nenin 11 nga ligji për organizimin teritorial të njësive për vetadministrim lokal në Republikën e Maqedonisë.

Formula me të cilën shpërndahen këto mjete ka këtë formë:

$$D_i = \frac{0,65 * EFn}{BZn} * BZi + \frac{0,27 * EFn}{Pn} * Pi + \frac{0,08 * EFn}{BNMn} * BNMi$$

Nga ku:

D_i – Përfaqëson dotacionin që i ndahet komunës.

Efn- Përfaqëson shumën totale të ndryshueshme (variabile) të mjeteve të dedikuara për shpërndarje nëpër komuna.

BZn- përfaqëson numrin e banorëve të Republikës së Maqedonisë, pa qytetin e Shkupit, në përputhje me të dhënat e regjistrimit të fundit të popullatës së Maqedonisë, të shpallur nga Enti Shtetëror i Statistikës.

Bzi- përfaqëson numrin e popullatës të komunës përkatëse për të cilën bëhet shpërndarja e dotacionit, në përputhje me të dhënat e regjistrimit të fundit të popullatës së Maqedonisë, të shpallur nga Enti Shtetëror i Statistikës.

Pn- përfaqëson sipërfaqen teritoriale të Republikës së Maqedonisë pa qytetin e Shkupit, në përputhje me të dhënat e regjistrimit të fundit të popullatës së Maqedonisë, të shpallur nga Enti Shtetëror i Statistikës.

Pi - Përfaqëson sipërfaqen teritoriale të komunës përkatëse për të cilën bëhet shpërndarje e dotacioneveve, në përputhje me të dhënat e regjistrimit të fundit të popullatës së Maqedonisë, të shpallur nga Enti Shtetëror i Statistikës .

BNMn- përfaqëson numrin e vendbanimeve në Republikën e Maqedonisë pa qytetin e Shkupit në përputhje me neni 11 të ligjit për organizim teritorial të njësive të vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë.

BNMi- përfaqëson numrin e vendbanimeve të komunës përkatëse për të cilën realizohet shpërndarja e dotacioneve, në përputhje me neni 11 të ligjit për organizim teritorial të njësive të vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë.

Në bazë të të dhënave të publikuara nga drejtoria e të ardhurave publike e Republikës së Maqedonisë, lartësia e të ardhurave të arkëtuara si të hyra nga tatimet dhe në Republikën e Maqedonisë për vitin 2012 ishte në vlerën e 97.969.257.020,00 denarë me këtë strukturë:

Tabela 1 -Të ardhurat në Republikën e Maqedonisë

%	Përshkrimi	Vlera në denar.
39.27%	Tatimi i vlerës së shtuar	38,472,527,231.75
28.33%	Kontribute nga sigurimi pensional dhe invalidor	27,754,690,513.77
17.14%	Kontribute për sigurimin shëndetsorë	16,791,930,653.23
9.75%	Tatimi personal	9,552,002,559.45
3.73%	Tatimi në fitim	3,654,253,286.85
1.78%	Kontribute për sigurimin në rastë të papunsisë	1,743,852,774.96

Burimi: Përlllogaritja nga vetë autori

Duke iu referuar këtyre të dhënave dhe metodologjisë për shpërndarjen e mjeteve nga TVSH si transfere qeveritare nga niveli qendror në atë lokal, nga mjetet totale të akumuluar nga TVSH vetëm 4 % e tyre do shpërndahet nëpër komuna edhe atë me metodologjinë e lartpërmendur, nga ku ne mund të gjejmë:

$$EF_n = ?$$

$$EF_n = \frac{4}{100} * \text{Totali i TVSH}$$

$$EF_n = 0,04 * 38.472.527.231,75$$

$$EF_n = 1,538,901,089.27$$

Duke ju referuar metodologjisë se pjesa konstante është e paraprë në vlerën e 3.000.000,00 denarë për çdo komunë, atëher për EF_n kemi:

Konstanta për gjitha komunat e Maqedonisë 3.000.000,00

$$K = 85 \times 3.000.000,00 = 255.000.000,00$$

$$EF_n = 1.538.901.089.27 - 255.000.000,00$$

$$EF_n = 1.283.901.089,27$$

Për tërë Republikën e Maqedonis dhe qytetin e Shkupit, në bazë të proporcionit, 88 % nga këto mjete i takojnë gjitha komunave të Maqedonisë pa qytetin dhe komunat e Shkupit kurse 12 % u takojnë Shkupit dhe komunave të tij, nga kjo:

$$EF_n = \frac{88}{100} \times 1.283.901.089,27 = 1,129,832,958.55$$

Duke iu referuar të dhënave për komunën e Tetovës kemi:

$$EF_n - 1.129.832.958,55$$

$$BZN - 1.515.621$$

$$Bzi - 86.580$$

$$Pn - 2.436.849$$

$$Pi - 26.185$$

$$BNMn - 1.715$$

Nga Formula kemi:

$$D_i = \frac{0,65 * EFn}{BZn} * BZi + \frac{0,27 * EFn}{Pn} * Pi + \frac{0,08 * EFn}{BNMn} * BNMi$$

$$D_i = \frac{0,65 * 1.129.832.958,55}{1.515.621} * 86.580 + \frac{0,27 * 1.129.832.958,55}{2.436.849} * 26.185 + \frac{0,08 * 1.129.832.958,55}{1.715} * 20$$

$$D_i = 41.957.789,73 + 3.278.385,36 + 1.054.212,44 = 46.290.387,53$$

Konstanta – 3.000.000,00

$$D_i = 46.290.387,53 + 3.000.000,00 = 49.290.387,53 \text{ denarë për 1 vitë}$$

(Për detaje shikoni Shtojcën II të këtij punimi)

Tabela e mëposhtme tregon të ardhurat për kokë banori nga TVSH në disa komuna në Maqedoni.

Tabela 2 -të ardhurat për kokë banori nga TVSH në disa komuna në Maqedoni

Nr.	Komuna	Banorët	Sipërfaqja	Vendbanimet	Dotacioni nga TVSH	Të ardhurat për banorë
	Manastiri	95385	78716	66	62,542,338	655.68
	Novaci	3549	75268	41	16,300,921	4,593.00
	Vrapçoshti	25399	15840	15	18,078,301	711.77
	Gostivari	81042	51396	35	50,540,379	623.63
	Kumanova	105484	50922	48	63,007,689	597.32
	Prilepi	76768	119831	59	58,300,147	759.43
	Struga	63376	48565	51	42,470,394	670.13
	Strumica	54676	32149	25	34,830,628	637.04
	Studenica	17246	27579	19	15,808,463	916.65
	Tetova	86580	26185	20	49,277,421	569.15
	Shtipi	47796	58285	44	35,769,980	748.39

Burimi: Përlllogaritja nga vetë autori

Mesatarja e të ardhurave nga dotacionet e TVSH në nivel të shtetit është:

$$\bar{X} = \frac{\sum X_i}{n} = \frac{101.968,62}{74} = 1.377,95$$

Në bazë të tabelës së lartpërmendur vërejmë se nuk kemi harmoni në mes të të ardhurave për kokë banori në komunat e ndryshme ku komuna e Tetovës në nivel të Republikës së Maqedonisë është komuna e cila arkëton më pak para për kokë banori pra vetëm 569,15 denarë për banor kundrejt komunës së Novacit e cila arkëton 4.593,00 denarë për kokë banori, afër 8 herë më shumë se komuna e Tetovës. Ky disparitet në shpërndarje i referohet kryesisht formulës dhe metodologjisë së shpërndarjes me çka komunat që kanë sipërfaqe tokësore dhe numër të vendbanimeve më shumë në raport me banorët arkëtojnë më shumë të ardhura, si dhe si pasojë e pjesës konstante të TVSH-së që shpërndahet në tërë komunat njëlloj.

Në qoftë se i referohemi të dhënave nga tabela për shpërndarjen e TVSH (Shtojca I) në Republikën e Maqedonisë për vitin 2012, si dhe duke vendosur raportin në mes të ardhurave për komunë dhe numrit të banorve për komuna, mund të përcaktojmë edhe këto variabla:

- Maksimumin, minimumin, mesataren, koeficientin e vafiacionit si dhe devijimin standard.

Në bazë të këtyre të dhënave vërejmë se maksimumi i të ardhurave nga TVSH për banorë për vitin 2012 është:

Max – 4,593.10 denarë dhe e ka komuna e Novacit.

Min – 569.15 denarë mer Komuna e Tetovës

Mes – 1,377.95 denarë dhe këtë nivel e kanë komunat si ajo e Kratovës, Centar Zhupe, etj.

Në bazë të këtyre të dhënave vërejmë se komuna e Tetovës e krahasuar me mesataren e të ardhurave në nivel qëndror arkëton:

$$\% - 569,15 + 569,15 \times \frac{X}{100} = Mes.$$

$$\% - 569,15 + \frac{569,15 X}{100} = 1.377,95$$

$$\% - \frac{569,15 X}{100} = 1.377,95 - 569,15$$

$$\% - 569,15X = 808,80$$

$$\% - X = \frac{808,80}{569,15}$$

$$\% - X=1,420 \text{ ose e shprehur në } \% 1,420 \times 100 = 142,00 \%$$

Në bazë të këtyre të dhënave komuna e Tetovës arkëton për 142 % të ardhura për kokë banori më pak se mesatarja e të ardhurave për kokë banori në tërë komunat e Republikës së Maqedonisë. Kurse komuna e cila arkëton më shumë të ardhura për kokë banori ajo e Novacit arkëton për:

$$mes + mes \times \frac{X}{100} = 4.593,10$$

$$1.377,95 + \frac{1.377,95X}{100} = 4.593,10$$

$$1.377,95X = (4.593,10 - 1.377,95) \times 100$$

$$X = \frac{321.515,00}{1.377,95}$$

$$X = 233,33 \%$$

Në bazë të këtyre të dhënave arrijmë në konstatim se komuna e Novacit (që është një komunë rurale me numër banorësh prej afro 3.550 banorësh) nga niveli i të hyrave për banor nga të ardhurat si transfere qeveritare në emër të tatimit të vlerës së shtuar, arkëton për 233,33 % më shumë se mesatarja e të ardhurave për banorë në tërë territorin e Republikës së Maqedonisë, çka e bën që kjo shpërndarje të jetë diskriminuese dhe jo e drejtë kundrejt komunave që kanë numër të madh banorësh në raport me hapësirën territoriale dhe numrin e vendbanimeve, që në rastin konkret e bën që komuna e Tetovës të jetë komuna me nivelin më të ulët të të ardhurave për banorë kundrejt të gjitha komunave. Duke bërë që, në krahasim me nivelin mesatar shtetëror ajo të arkëtojë më pak të ardhura, për 142 % se niveli mesatar i të ardhurave për banor nga TVSH-ja në nivel qëndror.

Po t'i referohemi (shtojcës IV) të këtij punimi, në këtë situatë të shpërndarjes së mjeteve financiare në emër të TVSH-së për koeficientët tjerë kemi:

Tabela 3

Mesatarja aritmetike	1,377.95
Shmangja mesatare	0.00437
Varianca	657,690.75
Devijimi standard	810.98
Koeficienti i varijancës	0.59

Burimi: Përlllogaritja nga vetë autori

3. Dizajnimi i modelit ekonometrik

Për të dizajnuar një model ekonometrik i cili do të përcaktojë nevojën për të ardhura në nivelin optimal të shpenzimeve lokale në komunën e Tetovës, para së gjithash na duhet që të bëjmë vlerësimin e shpenzimeve që mbulojnë nga aktiviteti vetëfinancues i komunës së Tetovës në bazë të kategorizimit të shpenzimeve lokale të bëra më lartë. Duke iu referuar të dhënave të llogarisë përfundimtare për vitin fiskal 2012 shpenzimet lokale për këtë vitë fiskal kanë këtë strukturë:

Tabela 4-Struktura e shpenzimeve në komunën e Tetovës:

Nr.	Kategoriya e të dalave	Harxhimet buxhetore
1	Shërbime të pëgjithshme publike	147,760,654.00
2	Veprimtari ekonomike	130,414,496.50
3	Strehim, shërbime komunale në bashkësi dhe higjiena publike	56,218,398.50
4	Rekreacion dhe kulturë	4,311,365.00
5	Mbrojtje kundër zjarit	18,145,269.50
6	Arsim fillorë	292,451.00
7	Arsim i mesëm	7,925,547.00
8	Përkujdesje tërëditore e fëmijëve	2,248,789.00
9	Totali	367,316,970.50

Burimi: Kalkulim nga vetë autori

Për ta përcaktuar se këto shpenzime a janë realizuar në kuotat e planifikimeve dhe a janë plotësuar nevojat publike është me rëndësi që të përcaktohet se cili është raport në mes të buxhetit total të planifikuar dhe atij të realizuar për vitin fiskal përkatës. Në bazë të të dhënave nga buxheti dhe llogaria përfundimtare e komunës kemi:

Tabela 5-Krahasimi mes buxhetit të planifikuar dhe atij të realizuar në komunën e Tetovës:

Buxheti i Planifikuar	1,721,725,739.00
Buxheti i realizuar	1,237,015,403.50
Mjetet vetanake	367,316,970.50
Blok Dotacionet	869,698,433.00
Raporti	0.72
Mungesa financiare	28%
Koeficienti i përshtatjes	1.28

Burimi: Përlllogaritja nga vetë autori

Në bazë të tabelës vërejmë se gjatë vitit fiskal 2012 Komuna e Tetovës ka planifikuar që të ketë arkëtime financiare në vlerë prej 1.721.725.793,00 denarve nga të cilët ka arritur të arkëtojë vetëm 1.237.015.403,50 denarë edhe atë nga aktivitetet vetëfinancuese ka akumuluar 367.316.970,50 denar kurse si transfere qeveritare në emër të blok dotacioneve të dedikuara ka akumuluar 869.698.433,00 denarë. Raporti në mes asaj të planifikuar dhe asaj çfarë është realizuar është:

$$R = \frac{1.237.015.403,50}{1.721.725.739,00} = 0,72 = 72 \%$$

ku 0,72 nënkupton se komuna e Tetovës gjatë këtij viti fiskal ka arritur të realizojë planifikimet buxhetore në kuotën e 72 %, nga e cila vërejmë se mungesa financiare e komunës për këtë vit fiskal është 28 %, çka nënkupton që gjatë këtij viti shpenzimet e realizuara kanë qenë nën nivelin optimal të tyre për 28%, që të arrihet niveli optimal i shpenzimeve, në kuadër të raportit në mes buxhetit të planifikuar dhe realizuar kemi një mungesë financiare prej 28 %. Që të arrihet niveli optimal i shpenzimeve në kuadër të këtij raporti atëherë të gjitha shpenzimet komunale në këtë vitë fiskal duhet të shumëzohen me koeficientin e përshtatjes i cili është:

$$K_p = 1 + \left(1 - \frac{R}{100}\right) = 1 + \left(1 - \frac{72}{100}\right) = 1 + (1-0,72) = 1 + 0,28$$

$$K_p = 1,28$$

Tabela 6-Koeficienti i përshtatjes së shpenzimeve K_p

Kategorija e të dalave	Shpenzimet buxhetore	K_p	Nevoja reale për shpenzime
Shërbime të përgjithshme publike	147,760,654.00	1.28	189,355,278.10
Veprimtari Ekonomike	130,414,496.50	1.28	167,126,177.26
Strehim, shërbime komunale në bashkësi dhe higjiena publike	56,218,398.50	1.28	72,043,877.68
Rekreacion dhe kulturë	4,311,365.00	1.28	5,525,014.25
Mbrojtje kundër zjarrit	18,145,269.50	1.28	23,253,162.86
Arsim fillorë	292,451.00	1.28	374,775.96
Arsim i mesëm	7,925,547.00	1.28	10,156,588.48
Përkujdesje tërëditore e fëmijëve	2,248,789.00	1.28	2,881,823.10
Totali	367,316,970.50		470,716,697.70

Burimi: Përlogaritja nga vetë autori

Në bazë të të dhënave nga raporti me përshtatjen e shpenzimeve me koeficientin e përshtatjes nga tabela vërejmë se kemi një mungesë të mjeteve financiare si ndryshim mes nevojës reale për shpenzime dhe shpenzimeve buxhetore. Nga ky ndryshim kemi 470.716.697,70 – 367.316.970,50 kjo tregon një mungesë financiare prej 103,399,727.20 denarë.

Kjo mungesë financiare prej afro 103.4 milion denarë paraqet mungesën reale financiare në të cilën shpenzimet dhe të ardhurat e komunës së Tetovës për vitin 2012 do ishin në nivelin optimal, gjegjësisht pika në të cilën komuna e Tetovës pa vështirësi do t'i mbulonte harxhimet e veta. Duke ju referuar të dhënave dhe zërave bilancor nga të cilët mund të financohet kjo diferencë arim në konkluzionin se e vetnja mënyrë e financimit është që këto mjete të mund të arkëtohen si transfere financiare nga niveli qendror edhe atë në kuadër të të ardhurave nga TVSH-ja duke e ritur koeficientin e shpërndarjes së të ardhurave nga TVSH për komunat.

Po t'i referohemi formulës së TVSH në rastin konkret për komunën e Tetovës D_i duhet të ritet për 103.399.727,20 nga ku në rastin konkret kemi.

$$D_i = 49.277.421,00 \text{ tani } D_i = 49.277.421,00 + 103.399.727,00$$

$$D_i = 152.677.148,00 \text{ denarë.}$$

4. Përcaktimi i normës së kthimit nga TVSH-ja nëpër komuna nga niveli qendror

Po të kthehemi te formula bazë kemi:

$$D_i = \frac{0,65 * EFn}{BZn} * BZi + \frac{0,27 * EFn}{Pn} * Pi + \frac{0,08 * EFn}{BNMn} * BNMi$$

po të zëvendësohen këto variabla kemi, duke pasur parasysh se D_i paraqet të ardhurat nga TVSH-ja në të cilën janë të inkorporuara të dy komponentat edhe komponenta variabile edhe konstantja, andaj që të gjejmë EFn mbi të cilën do të përlllogaritim të ardhurat totale kemi:

$$D_i = 152.677.148,00 - \text{Konstantja}$$

$$D_i = 152.677.148,00 - 3.000.000,00$$

$$D_i = 149.677.148,00 \text{ denarë.}$$

$$149.677.148,00 = \frac{0,65 * EFn}{1.515.621} * 86.580 + \frac{0,27 * EFn}{2.436.849} * 26.185 + \frac{0,08 * EFn}{1.715} * 20$$

$$149.677.148,00 = \frac{56.277,00 EFn}{1.515.621} + \frac{7.069,95 EFn}{2.436.849} + \frac{1,60 EFn}{1.715}$$

$$149.677.148,00 = \frac{90.483,40 EFn + 7.069,95 EFn + 2.273,45 EFn}{2.436.849}$$

$$149.677.148,00 = \frac{99.826,80 EFn}{2.436.849}$$

$$99.826,80 EFn = 2.436.849 \times 149.677.148,00$$

$$EFn = \frac{372.051.155.426.652,00}{99.826,80}$$

$$EFn = 3.653.734.289,32 \text{ denarë,}$$

Kjo paraqet vlerën e përgjithshme në kuadër të komponentës variabile që shpërndahet në tërësi komunitat e Republikës së Maqedonisë pa komunitat e Qytetit të Shkupit dhe vetë qytetin e Shkupit. Duke pasur parasysh se konstantja për komunitat pa Qytetin e Shkupit është:

$$K = 74 \times 3.000.000,00 = 222.000.000,00$$

Vlera totale e cila ju shpërndahet komunave si V_k është:

$$V_k = EFn + K$$

$$V_k = 3.653.734.289,32 + 222.000.000,00 = 3.875.734.289,32$$

Vlera totale që ju shpërndahet komunave nga niveli qendrorë duke iu referuar metodologjisë së shpërndarjes së TVSH-së paraqet 88% e V_k kurse 12% iu shpërndahet komunave të Qytetit të Shkupit së bashku me Shkupin si V_s .

Vlerën e përgjithshme të TVSH V_p paraqet:

$$V_p = V_k + V_s \text{ nga ku.}$$

$$V_p = \frac{V_k}{0,88}$$

$$V_p = \frac{100}{0,88} V_k$$

$$V_p = \frac{3.875.734.289,32}{0,88}$$

$$V_p = 4.404.243.510,59$$

Që të përcaktojmë normën e kthimit apo shpërndarjes së TVSH nga niveli qendrorë si N_k nga totali, N_k paraqet raportin në mes vlerës së përgjithshme të përcaktuar dhe vlerës së akumuluar në vitin paraprak fiskal, andaj:

$$N_k = \frac{V_p}{TVSH} \times 100$$

$$N_k = \frac{4.404.243.510,59}{38,472,527,231.75} \times 100$$

$$N_k = 11.45 \%$$

Pra në kushte të këtylla fiskale, që komuna e Tetovës të arrijë që t'i mbulojë shpenzimet e veta është e nevojshme që qeveria të ndryshojë normën e kthimit të TVSH-së nga 4 % sa është sot dhe të ngritet ky nivel për minimum deri në 11.45 % nivel ky në të cilin komuna do mund që pa vështirësi të mbulojë harxhimet e veta.

Në një situatë të kështillë ku qeveria do vendoste që norma e kthimit të TVSH-së për komuna të rritet nga 4% sa është sot në 11.45% , do ndryshonte edhe struktura e të ardhurave për banorë dhe të gjithë koeficientët që i llogaritem paraprakisht, ku në këtë rastë do kemi:

Tabela 7 -Përlllogaritje nga vetë autori (për detaje shiko Shtojcën V)

Mesatarja aritmetike	3,627.00
Shmangja mesatare	2,249.05036
Varianca	9,085,775.59
Devijimi standard	3,014.26
Koeficienti i variancës	0.83

4.1. Interpretimi i rezultateve: Në bazë të matjeve paraprake të bëra mbi vlerësimin e kapacitetit fiskal dhe nevojës reale për shpenzime gjatë vitit fiskal 2012, duke iu referuar rigrupimit të shpenzimeve lokale publike dhe matjes së aftësisë fiskale të komunës për vitin fiskal 2012, përcaktimi i raportit mbi realizimin e planifikimeve buxhetore rezultojnë që administrata komunale ka arritur të mbulojë vetëm afro 72 %, të shpenzimeve të planifikuara në kuadër të buxhetit total. Në këtë rast paraqitet një mungesë e përgjithshme financiare në mbulimin e shpenzimeve lokale prej afro 28%. Duke iu referuar këtyre të dhënave e gjejmë koeficientin e përshtatjes së shpenzimeve lokale të llogarisë përfundimtare i cili është 1+0,28 apo 1,28, çka tregon që shpenzimet lokale për këtë vitë nuk janë mbuluar për afro 28%. Në qoftë se do t'i referohemi situatës në të cilën komuna do t'i mbulonte në nivel optimal shpenzimet nga llogarija përfundimtare e saj del se vlera e realizuar e shpenzimeve duhet të shumëzohet me koeficientin e përshtatjes që në rastin konkret është 1,28 dhe në një situatë të tillë do arrinim të përcaktojmë nivelin optimal të shpenzimeve lokale. Pas përlllogaritjeve aritmetike arrijmë në konstatimin se nevojat reale për shpenzime në kushtet optimale janë më të mëdha se ato të realizuara për afro 28 %. Këtë mungesë financiare komuna nuk ka mundësi tjetër se si ta konpenzojë përpos transfereve qeveritare si mjet që u jepen komunave për mbulimin e shpenzimeve lokale. Duke pasur parasysh se kjo mungesë paraqitet në mënyrë të vazhdueshme nga viti në vit, atëherë transfertat e njëhershme nga niveli qendror nuk do të jepnin rezultate, pasi ato do të ndikonin vetëm për një situatë afatshkurtër, kurse si burim më i qëndrueshëm dhe më stabil nga i cili do të mbulohej ky hendek fiskal janë të ardhurat nga TVSH-ja që u ndahen komunave si transfere qeveritare, duke marrë për bazë akumulimin nga ky tatim në nivelin qendror nga viti paraprak. Në bazë të vendimeve qeveritare dhe metodologjisë së shpërndarjeve të këtyre mjeteve është përcaktuar se nga vlera totale e akumuluar në emër të TVSH-së në nivelin qendror nga viti paraprak, nga totali i këtyre mjeteve, vetëm 4% e tyre do të shpërndahen si transfere nëpër komuna. Duke iu referuar faktit se këto mjete akumulohen kryesisht nga bizneset dhe aktivitetet ekonomike të

kompanive dhe popullatës lokale, pra komunat janë drejtpërdrejt, nëpërmjet banorëve dhe sektorit të biznesit, si kontribues në mbushjen e arkës shtetërore, prandaj është e padrejtë që komunave t'u kthehet vetëm 4% nga totali i këtyre mjeteve. Në bazë të matjeve të bëra në këtë punim rezulton që për të pasur një optimalitet fiskal, pra pika në të cilën shpenzimet lokale të financuara nga buxheti komunal do jenë në nivelin optimal të tyre vetëm nëse do të ndryshohet norma e kthimit të TVSH-së nga niveli qëndror nga 4% sa është sot në minimum 11.45%, nivel ky i përlogaritur për vitin fiskal 2012 për komunën e Tetovës dhe për të gjithë komunat tjera në nivel qendror. (Për detaje shikoni Shtojcën III, të këtij punimi). Nëse qeveria do të miratonte dhe do të zbatonte një vendim të tillë për shpërndarjen e mjeteve financiare atëherë me shumë lehtësi komunat do t'i përmbushnin obligimet dhe nevojat e qytetarëve të cilat janë të shumta, si dhe do të kontribonte në ritjen e nivelit të decentralizimit fiskal edhe në aspektin praktik të tij.

5. Përfundim

Aritja e optimalitetit fiskal lokal në komunën e Tetovës edhe sot mbetet një ndër sfidat më të rëndësishme në menaxhimin fiskal dhe institucional të pushtetit vendor. Harmonizimi i të ardhurave dhe shpenzimeve financiare në komunën e Tetovës por edhe të komunave tjera të Republikës së Maqedonisë mbetet një nga sfidat kryesore në proceset e qeverisjes lokale, nga vetë fakti se Republika e Maqedonisë si një shtet në tranzicion dhe me një shkallë mjaft të ulët të zhvillimit ekonomik, dhe shkallë të lartë të centralizimit financiar pamundëson zhvillimin e qëndrueshëm lokal, me çka shumica e komunave nuk arrijnë t'i plotsojnë as nevojat elementare të qytetarëve, nga shkakut se kanë mungesa të shumta financiare për plotsimin e kërkesave reale për investime kapitale, investime në arsim, kulturë, sport etj. Kjo disbalancë e madhe në mes të të ardhurave dhe shpenzimeve lokale e bën të pamundur aritjen e optimalitetit fiskal si pikë në të cilën të ardhurat financiare do t'i mbulonin shpenzimet lokale. Në këtë punim në mënyrë empirike aritëm në konstatim dhe të vërtetojmë hipotezën bazë se:

H1/1 - Të ardhurat financiare në nivel lokal nuk janë në nivelin optimal të tyre, gjegjësisht të ardhurat nga transferet e nivelit të qëndror në emër të TVSH-së janë në nivelin shumë të ulët dhe vetëm ritja e këtyre të ardhurave do të siguronte nivelin optimal financiar.

Nëpërmjet këtyre modeli aritëm të konstatojmë se të ardhurat nga TVSh-ja që sot janë 4 % janë në nivel të ulët dhe ritja e tyre është e domosdoshme edhe atë nga 4% në 11,45% nga të ardhurat e përgjithshme, që të kemi nivel optimal të të ardhurave për mbulimin e shpenzimeve reale lokale.

Që të arrihet nivel optimal fiskal është e nevojshme që në sistemin menaxherial lokal të të zbatohen këto rekomandime:

- Ritja dhe zhvillimi i bashkupunitit ndëristitucional në mes të dy niveleve qeverisëse, me çka do realizohej ritja e të ardhurave nga TVSH-ja nga niveli 4% në 11,45%.
- Ngritja e besimit të qytetarëve kundrejt institucioneve komunale, me çka ata në mënyrë të vullnetshme do të paguajnë detyrimet dhe obligimet që kanë ndaj institucioneve komunale.
- Krijimi i mekanizmave institucional për arkëtimin e të ardhurave në nivele optimale.
- Menaxhim efikas dhe efektiv me të ardhurat publike lokale.
- Përcaktimi i nevojave reale për shpenzime duke u nisur në bazë të faktorve ekonomik e zhvillimor, nëpërmjet bashkupunitit nënsektorial dhe shoqërisë civile.
- Ngritja dhe zhvillimi i partneritetit privat publik nëpërmes të bashkupunitit ndërsektorial, sektorit të biznesit, OJQ, shoqatave të ndryshme kulturore, tregtare, etj.

- Zhvillimi i decentralizimit fiskal nëpërmes të alokimit të burimeve të qëndrueshme financiare në nivel lokal.
- Ridizajnimi i metodologjisë së transfereve qeveritare duke alokuar më shumë të ardhura financiare nga niveli qëndror në nivel lokal.
- Ripërcaktimi i shpenzimeve lokale me tendencë të minimizimit të shpenzimeve joproduktive.

Referencat

- [1]. Atanasovski, Zhivko (2004), “Javni Financii”, Ekonomski fakultet – Skopje.
- [2]. Atanasovski, Zhivko; Bogoev, Ksente (1994), “Danocniot system na makedonija”, Teoriski i praktichni aspekti, Misla, Skopje.
- [3]. Rossen, Harvey S (2002), “Publik Finance” *6th edition*, McGraë-Hill Irëin.
- [4]. Leccisotti, Mario (2000), “Leksione të shkencës së Financave”, Botimi I pare, Elite Tiranë.
- [5]. Johan, Mikesel (2003), “Fiskal Administration”, sixth edition, Indiana University.
- [6]. Luigi Bernardi and Paola Profeta (Hardcover - Nov. 19, 2003)
- [7]. Tax Systems and Tax Reforms in Europe (Routledge Studies in the Modern World Economy)
- [8]. Ken Messere (Hardcover - Apr. 8, 1999)The Tax System in Industrialized Countries
- [9]. Luigi Bernardi, Mark Chandler, and Luca Gandullia (Hardcover - Apr. 19, 2005)Tax Systems and Tax Reforms in Neë EU Member States (Routledge Studies in the Modern World Economy)
- [10]. John Creedy (Hardcover - June 1996)Fiscal Policy and Social Welfare: An Analysis of Alternative Tax and Transfer Systems
- [11]. C. T. Sandford (Paperback - Sept. 18, 2000) Why Tax Systems Differ: A Comparative Study of the Political Economy of Taxation
- [12]. C. J. Platt (Paperback - Jan. 1985)
- [13]. Tax Systems of Eastern Europe: A Guide for Business and the Professions
- [14]. Bernardi, L. Bernardi, and J. Oëens (Paperback - Apr. 22, 1994) Tax Systems in North Africa and European Countries
- [15]. Pradeep K Mitra (Unknoën Binding - 2003) Tax system in transition (Policy research working paper)
- [16]. Jonathan Gruber (Hardcover - Dec. 29, 2009) Public Finance and Public Policy
- [17]. Arye L. Hillman (Paperback - Apr. 6, 2009) Public Finance and Public Policy: Responsibilities and Limitations of Government
- [18]. E. R. Yescombe (Hardcover - May 1, 2007) Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance
- [19]. James M. Buchanan and Richard A. Musgrave (Hardcover - Oct. 22, 1999) Public Finance and Public Choice: Tëo Contrasting Visions of the State (CESifo Book Series)
- [20]. Runar Brannlund and Ing-Marie Gren Hardcover (Feb. 1999) Green Taxes: Economic Theory and Empirical Evidence from Scandinavia (Neë Horizons in Environmental Economics)
- [21]. Željko Šević, Editor Fiscal decentralization and grant transfers in transition countries : a critical perspective
- [22]. Osmani, Rufi Efektet e reformave tatimore në performancën e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme në komunën e Tetovës dhe të Gostivarit
- [23]. Branislav Stipanovic: Local government finance system and fiscal equalization in the Republic of Serbia, The Fiscal decentralization initiative for Central and Eastern Europe
- [24]. Fiscal Decentralization Indicators: South East Europe, Network of Associations of Local Authorities os South East Europe, 2010
- [25]. Fiscal Decentralization Indicators: South East Europe, Network of Associations of Local Authorities os South East Europe, 2011
- [26]. Local government revenue trends in Albania, An analysis of local revenues for the period 2000-2009. Discussion Paper, Ornela Shapo(Këmbora); Silvana Meko, Fran Brahimi, USAID, 2009
- [27]. Tony Levitas, Too Much of a Good Thing? Oën Revenues and the Political Economy of Intergovernmental Finance Reform: The Albanian Case, Urban Institute Center on International Development and Governance, Washington D.C., 2011
- [28]. Žan Oplotnik & Mateja Finžgar: EU Member states and fiscal decentralization-empirical comparison, Innovative Issues and Approaches in Social Sciences, Vol. 6, No. 3, September 2013, Slovenia

- [29]. Konjhodžić Halid & Šuman Tolić Meri, Fiscal Decentralization in Croatia-Reform process or political rhetoric, *Ekonomska Misao i Praksa*, 2009
- [30]. Jan Ęerner, Laurent Guihery and Ognjen Djukic, Fiscal Federalism in Bosnia and Hercegovina: Ten years after the Dayton Treatment and still not a steady condition, 2006
- [31]. The Ęorld Bank, Poverty Reduction and Economic Management Unit South East Europe Country Unit, *Serbia: Municipal Finances and Expenditures Review*, 2013
- [32]. *Alexander Kalb*: The Impact of Intergovernmental Grants on Cost Efficiency: Theory and Evidence from German Municipalities, *Economic Analysis & Policy*, Vol. 40 No. 1, March 2010
- [33]. Financing Local Government, Economic & Environment Science and Parliamentary Affairs teams Library & Research Service, 2010
- [34]. Ligji pĘr financimin e njĘsive pĘr vetadministrimin loka “fl. Zyrtare 2004”
- [35]. Ligji i qeverisjes lokale “Fl. Zyrtare nr. 5/2002”
- [36]. Buxheti i komunĘs sĘ TetovĘs 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011